

Magyar Ildikó százados
a ZMNE doktorandusza

A MAGYAR NÉPHADSEREG MINŐSÉGI FEJLESZTÉSE AZ 1970-ES ÉVEKBEN

Az 1970-es évek személyügyi munkáját – a korábbi, sőt az azt követő évtizedekhez is hasonlóan – a folyamatos átszervezés, az állománycsoportok közötti létszámarányok megfelelő kialakítása, az állomány minőségi fejlesztése, a káderutánpótlás és a vezetők fiatalítása jellemezte a Magyar Néphadseregben. A nemzetközi helyzetben az évtized második felében bekövetkezett jelentős romlás, a fegyverkezés korszerűsítésének felgyorsulása magasabb szinten felkészített tiszti- tiszthelyettesi kart igényelt, miközben ennek biztosítása – demográfiai, gazdasági, munkaerőpiaci, stb. gondok miatt – egyre megoldhatatlanabb feladatok elé állította az illetékeseket, akiknek azonban mégis megoldást kellett találniuk. A bemutatott dokumentumok alapján – korántsem teljes – képet kaphatunk az intézkedésekről, valamint azok eredményeiről, illetve kudarcairól.

Kulcsszavak: minőségi fejlesztés, minősítés, átszervezés

QUALITATIVE DEVELOPEMENT OF THE HUNGARIAN DEMOCRATIC ARMY IN THE SEVENTIES

Similar to the preceding and the following ones, in the decade of the 1970s the armed forces of Hungary were characterized by continuous reorganization, shaping the suitable rate between the categories of staff, their qualitative improvement, cadre supply and the rejuvenation of the leaders. The pregnant deterioration of the international circumstances, and the acceleration of the armament modernisation in the second half of the decade required strength of well-awared officers and NCOs. Covering of this demand – because of demographical, financial, and labour market malfunction – forced the competents into insolvable situation, which had to cleared up. By virtue of showed documents – not by a long incomplete – frame can be created about the arrangements as well as their achievements and failures.

Key words: qualitative improvement, reorganization, classification, qualification

A Magyar Néphadsereg több évtizeden át tartó minőségi fejlesztésének folyamata – a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) 1957 szeptemberében meghozott elvi döntését követően – csak 1959 novemberében indult be, amikor is az MSZMP VII. kongresszusa meghatározta a honvédelmi politika hosszú távú irányelveit, a hadsereg fejlesztésének és korszerűsítésének konkrét programját. Ennek lényege: „Nincs szándékunkban az ország fegyveres erőinek – ideértve a hadsereget, a belső karhatalmat és a határőrséget – növelése. Ugyanakkor mindaddig, amíg azt a helyzet megköveteli, korszerűsítés tekintetében minőségileg fejleszteni kell azt.”¹ A korábban jellemzően mennyiségi szemléletet felváltotta a hadseregfejlesztés

¹ Magyarország hadtörténete. Főszerkesztő: Liptai Ervin. Zrínyi Katonai Kiadó, 1985. 2. kötet, 570. o.

minden területét átfogó minőségi fejlesztése. Az MSZMP Központi Bizottság 1968. február 10-ei határozata megerősítette a hadsereg további minőségi fejlesztését.

A határozat szellemében a folyamatos átalakítás, szervezeti korszerűsítés, a Magyar Néphadsereg létszámának, állománycsoportjainak és a tiszti rendfokozat arányainak módosítása, a vezetők fiatalítása és a mindezt elősegítő jogszabályi háttér folyamatos kialakítása, módosítása volt jellemző erre az évtizedre.

Az alábbiakban bemutatott néhány jelentősebb dokumentum kiválóan tükrözi a minőségi fejlesztés egy-egy irányát.

A Honvédelmi Minisztérium – a népgazdasághoz hasonlóan – ötéves tervekre tagolta a néphadsereg fejlesztését. A Honvédelmi Minisztérium IV. ötéves terve az 1971-1975 közötti időszakot foglalta magába. Az 1970. május 27-én kelt² – a Czinege Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter által aláírt és az MSZMP Központi Bizottság Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya vezetőjének címzett –, a Magyar Népköztársaság Fegyveres Erői, testületei helyzetéről szóló előterjesztés (javaslat) a Magyar Néphadsereg és a Polgári Védelem III. ötéves terv időszakában elért fejlődését, illetve a IV. ötéves tervidőszakra vonatkozó terveket, célkitűzéseket vázolt fel.

A III. ötéves terv időszakának értékelése a létszám- és a honvédelmi kiadások adatait mutatja be: a Magyar Néphadsereg békelétszáma 1970-ben – a Polgári Védelem és az építőalakulatok nélkül – 114 000 főből (97 000 katona és 17 000 polgári alkalmazott), az „M” létszám pedig 263 000 katonából és 16 000 polgáriból állt. A fejlesztési feladatokra jóváhagyott 4,4%-os nemzeti jövedelemből 3,9%-os (45,5 milliárd Ft) keretet használtak fel. A katonalétszámot, a párthatározat által jóváhagyott 93 000 főt – engedélyezés után – békében 4000, „M”-ben 8000 fővel emelték.³ Az indokolás szerint a tervidőszak folyamán a létszámszükséglet előre nem látott mértékben nőtt és tovább fokozta a meglévő létszámfeszültségeket.

Komoly eltérések mutatkoztak a rendszeresített és a meglévő létszám között mind a tiszti, tiszthelyettesi, tisztési mind a polgári alkalmazotti állománycsoportnál. Talán nem meglepő, hogy a legnagyobb hiány a tiszthelyettesi (73,2%-os feltöltöttség) és a tisztési (54,7%) állomány esetében mutatkozott. A leginkább feltöltött létszám (88,5%) a polgári

² Hadtörténelmi Levéltár Honvédelmi Minisztérium Titkárság (HL HMT) 1978/T-8/15. őrzési egység (1970. 05. 27.)

³ U. o. 2. o.

alkalmazottak köre volt. A 70-es éveket a „seregben” átélők számára talán egyáltalán nem hihetetlen, hogy a honvédek (sorállomány) feltöltöttsége 130,1%-os volt.⁴

Az ötéves időszak káderbiztosítási eredményeit (teljesítését?) a jelentés az alábbiakban vázolja: „A fejlesztés létszámszükségletét biztosítottuk. Nem tudtuk azonban csökkenteni a tiszti, tiszthelyettesi hiányokat és javítani a hivatásos állomány belső arányait. A tiszti és tiszthelyettesi feltöltöttség csökkenéséhez, az alparancsnoki hiányokhoz hozzájárult, hogy jelentős létszámot kellett átcsoportosítani az új kiképzési rendszerű műszaki alakulatokhoz és a polgári védelemhez.”⁵ A hivatásos és polgári állomány illetményszínvonalát – az évi 2%-os bérfejlesztésen felül, mely a „kórpótlékot” és a rendfokozati növekedést is magába foglalja – átlagosan 10%-kal emelték. Az 1970 márciusában végrehajtott – erősen differenciált – bérkorrekció ellenére az állomány illetményszínvonala még mindig jelentősen elmaradt az összehasonlítás alapjául szolgáló népgazdasági munkakörök színvonalától. A jelentés kiemeli, hogy 1968-tól a sorállomány illetménye is emelkedett (mértékének konkretizálása nélkül – M. I.), de javult az egészségügyi helyzete, élelmezési, ruházati és kulturális ellátottsága is.

Az 1971–1975-ös évekre a Politikai Bizottság 1968. november 26-ai határozata a közvetlen honvédelmi kiadásokra – a meghatározott célkitűzések és követelmények teljesítése érdekében – a nemzeti jövedelem 4,5%-át (amely kb. 68 milliárd forintot jelentett), 1980-ra a hadsereg létszámát 110–112 000 katonában és 19–20 000 polgáriban határozta meg. Ezen belül 1975 végére a hadsereg létszámát – a polgári védelem és az új kiképzési rendszerű műszaki (építő-) alakulatok nélkül – békében 106 000 katona és 18 800 polgári, „M”-ben 302 000 katona és 19 000 polgári összetétellel tervezték.⁶

A létszámbővítést főként a tervidőszak utolsó két évére irányozták elő, többek között a tábori és páncélelhárító tüzérség korszerű eszközökkel történő megerősítésére, a csapatlégvédelem fejlesztésére, a műszaki, a híradó, a felderítő és a vegyvédelmi alakulatok fejlesztésére, valamint a honi légvédelem és a csapatokat támogató helikopter, illetve szállító repülők fejlesztésére. A fejlesztési célkitűzések megvalósításához még (a fenti 97 000 katona és 17 000 polgári alkalmazotthoz viszonyított) 9 000 fős katona és 1800 fős polgári létszámbővítés is kevésnek mutatkozott már a tervezés időszakában, így további 6 400 főt a kiképzés és bázisfejlesztésre, fegyvernemek, szakszolgálatok és hadtápbiztosítás érdekében, egészségügyi és szociális célokra belső átcsoportosítással terveztek biztosítani. Az „M”

⁴ M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1970-1979. Zrínyi Kiadó, 2010. 22. o. (A Magyar Néphadsereg EFEF-alárendeltségébe tartozó alakulatainak létszáma c. táblázat)

⁵ HL HMT 1978/T-8/15. ö. e. (1970. 05. 27.) 5. o.

⁶ Uo. 7. és 10. o.

hadrend bővítése és fejlesztése a plusz 39 000 fő katonával és 3000 fő polgárral biztosítottak látszott.⁷

A terv a káderállományra vonatkozóan több területet emelt ki. A fejlesztési feladatok megoldásához szükséges állományt – a létszám bővítése nélküli – a tiszti állomány és az utánpótlási bázis minőségének javításával tervezte biztosítani. Célkitűzés a hivatásos állomány célszerűbb arányainak kialakítását, *csökkentve a tiszti, növelve a tiszthelyettesi és a polgári beosztások számát*. A tiszti állomány utánpótlását a főiskolai képzésre alapozták. Az alacsonyabb tiszti beosztások egy részének feltöltését a *tiszti továbbszolgálat* kialakításával, valamint a polgári szakképzettség alapján átvett tisztek számának növelésével tervezték megoldani. A tiszthelyettesi hiányok feltöltése, a fejlesztés és a tiszti beosztások átminősítése nyomán fellépő létszámhiány biztosítása érdekében a tiszthelyettesképzés bázisait kívánták fejleszteni, valamint a korábbinál differenciáltabb módszerekkel gyorsítani az utánpótlást. Kiemelt feladatként jelölték meg – a fejlesztési feladatok tükrében – a hivatásos állomány arányainak módosítását, a katonai- és a polgári állomány közötti átcsoportosítással. Vizsgálat tárgyává tették a jól felkészült (kvalifikált) szakpolgári állomány megtartásának feltételeit, melynek segítségével elérhető, hogy hivatásszerűen töltsék be beosztásukat.

A fenti célok sikerének érdekében a hivatásos és a polgári állomány illetményének – az éves normál bérfelvezetésen felüli – 1971-73. között évente 5%-os növelését javasolták.⁸ A tartalékos tisztek tervszerű képzését és fiatalítását is fontos tényezőként kezelték, ezzel egyidejűleg meghatározták, hogy a 11 hónapos sorkatonai kiképzésben részesült, egyetemet végzettek rövidített kiképzésben részesüljenek. A tartalékos tiszthelyettesek szervezett képzésének tervezésével zárul a káderállomány biztosítására vonatkozó távlati terv.

A hivatkozott jelentést a Politikai Bizottság 1970. június 2-ai ülésén megtárgyalta és erről az MSZMP KB Közigazgatási és Adminisztratív Osztálya javaslatot készített a fegyveres erők és testületek fejlődése során létrejött problémák rendezése tárgyában⁹, amit a Politikai Bizottsághoz történő előterjesztés előtt megküldött a honvédelmi miniszternek és a haderővel kapcsolatos további vizsgálatot kért az alábbi kérdésekben:

- az ország megbízható külső és belső védelméhez – figyelembe véve a gazdasági lehetőségeket – milyen nagyságrendű fegyveres erőkre és testületekre van szükség;

⁷ U. o. 10. o.

⁸ Uo. 14. o.

⁹ HL HMT 1978/T-8/15. ö. e. (1970. 10. 09.)

- a társadalmi fejlődést figyelembe véve, a belső rend védelmét hogyan lehet hatékonyabbá és gazdaságossá tenni;
- milyen módon lehet a fegyveres erők hivatásos állományán belül kialakult arányokat javítani, ehhez milyen feltételek szükségesek;
- az „M”-re történő felkészülés békében jelentkező személyi és anyagi hatásainak csökkentésére milyen intézkedéseket kell tenni;
- a fegyveres szervek gazdálkodását milyen módon lehet hatékonyabbá és takarékosabbá tenni.

A bizottság a fenti területeket megvizsgálta és részletes határozat-tervezetet készített, aminek elfogadását javasolja. Ennek a Magyar Néphadseregére vonatkozó részei az alábbiak:

- a fegyveres erők és testületek alaprendeltetését a szervezeti keretek megfelelő módon és hosszabb távon is biztosítják. Ezen belül: a békefunkciók ellátása és a rendkívüli viszonyokra történő felkészülésük feltételei, a békelétszám emelése azonban a demográfiai helyzet és a népgazdaság munkaerő-mérleg várható alakulása következtében nem tartható fenn, a fejlesztési és fenntartási költségek megfelelő arányának biztosítása érdekében pedig nem célszerű;
- a Magyar Néphadsereg Varsói Szerződésben vállalt kötelezettségeit az eddigi szinten kell teljesíteni; az Egyesített Parancsnokság elvi ajánlásait összhangba kell hozni a népgazdaság lehetőségeivel és néphadsereg szervezeti kereteinek további korszerűsítésére a IV. ötéves terv időszakára 5-6000 fő katona és 1 800 fő polgári létszámkeretet kell biztosítani. (3. o.) A technikai fejlesztés ezen felüli létszámigényét a hátszági rendeltetésű szervezetek és a vezető szervek állományának csökkentésével szükséges biztosítani;
- kiemelt feladatként határozták meg a létszámkeretek állami jóváhagyását, melyet 1970 végéig kellett előterjeszteni a Honvédelmi Bizottságnak;
- a fegyveres erők és testületek hivatásos állományán belüli arányok javítása, a tiszti rendfokozatok tekintélyének növelése, az egészségi állapot romlásából származó problémák megszüntetése, a folyamatos és tervszerű fiatalítás biztosítása, a nyugdíjrendszer kialakítása és egyéb problémák elkerülése érdekében meghatározták:
 - a Honvédelmi Minisztérium vizsgálja felül a tiszti beosztásokat, ennek során a meglévő rendszeresített tiszti státuszokat 10 év alatt 20-25%-kal csökkentésük, s

ezzel arányosan növeljék a tiszthelyettesei és a polgári állomány létszámát. A tiszti rendfokozaton belül jelentősen növeljék a beosztott tiszti, s csökkentsék a főtiszti beosztások arányát;

- a hivatásos állomány szolgálatát szabályozó Elnöki Tanács 105. és 106. számú határozatait kell módosítani, hogy a hogy a tiszti rendfokozati várakozási idők kialakításával a tisztek 45-47 éves korig érhessék el az alezredesi rendfokozatot; azonban a tehetségesek és a követelményeknek minden szempontból megfelelőek számára a soron kívüli előléptetés lehetőségét is meg kell tartani;
 - a tiszthelyettesek várakozási idejét – a főtörzsőrmestert követő két új (zászlósi és törzszászlósi) rendfokozat beiktatását is figyelembe véve – úgy módosítsák, hogy legalább 25 évre biztosítsák az előléptetési lehetőséget;
 - a nyugdíjrendszert úgy alakítsák ki, hogy az a fegyveres szervek számára kedvezőnek tekinthető életkorig a szolgálat folytatására, a későbbiekben pedig a nyugállományba helyezésre ösztönözzön;
 - a nyugdíjjogosultság megállapításának mértéke a főtiszteknél és a tábornokoknál 25 év, a beosztott tiszteknél és a tiszthelyetteseknél 20 év elismert munkaviszony legyen;
 - a szolgálati nyugdíj legalacsonyabb értéke 5-10%-kal legyen magasabb, mint a polgári életben;
 - a szolgálat felső korhatára egységesen 55 év legyen; a lehetőségét viszont meg kell teremteni a hivatásos állomány tagja – a nyugdíjjogosultság megállapítása – után kérhesse, illetve az illetékes szervek pedig kezdeményezhessék a nyugállományba helyezést, csökkentett nyugdíj folyósításával. A nyugdíj összege arányos legyen az elbocsátás indokával, a nyugállományba helyezett életkorával és egészségi állapotával. A csökkentett nyugdíj összege ösztönözzön arra, hogy a munkaképes korban nyugállományba helyezettek a polgári életben tovább dolgozzanak; ez esetben a nyugdíjuk és a keresetük együttes összege 5 évig ne haladja meg a nyugdíjazás előtti illetményük 120%-át.
- A hivatásos állomány szolgálati viszonyát szabályozó törvényerejű rendelet tervezetét dolgozzák ki és 1971. második felében terjesszék fel a Kormány, majd az Elnöki

Tanács elé. (A „Fegyveres erők és testületek hivatásos állománya szolgálati viszonya”-ról szóló törvényerejű rendelet 1971. június 1-jén lépett hatályba, így valószínűleg a felterjesztést korábban kellett megtenni. M. I.)

- Ahhoz, hogy a fegyveres erők és testületek káderhelyzetében meglévő problémák, különösen a tiszti és tiszthelyettesi létszamarányok, illetve a rendfokozati feszültségek megoldását meg lehessen kezdeni – és lehetőség szerint 10 éven belüli eredményesen be lehessen fejezni – elengedhetetlen, hogy a hivatásos állomány illetményszínvonala elérje a Politikai Bizottság 1968. november 16-ai határozatában összehasonlítási alapként elfogadott kohó-, és gépipari, vegyipari ágazatokban dolgozó vezető szakemberek jövedelmének szintjét. Az 1971. április 1-jei illetményemeléssel – a költségvetésből gazdálkodó szervek illetményszínvonalának emelésére előirányzott évi 3%-os átlagbérfejlesztésen felül – mintegy 7-10%-os illetményrendezést szükséges végrehajtani. (7. o.) Az illetményfejlesztés fedezetéül a IV. ötéves tervben előirányzott létszám-megtakarítás, valamint a tiszti állomány csökkentéséből eredő bérmegtakarítás szolgál.
- A polgári alkalmazotti állomány növelése és megtartása érdekében a legfontosabb beosztásokban be kell vezetni a kinevezési rendszert, valamint – az eddigieknél fokozottabb mértékben – tegyék anyagilag érdekeltté őket a hosszabb idejű munkavállalásban. A kinevezett alkalmazottak 10-15, a szerződéses viszonyban állók pedig 5-10%-kal magasabb bért kapjanak, mint a polgári szerveknél hasonló munkakörben foglalkoztatottak.
- A fegyveres szervek összehangoltabb, racionálisabb és takarékosabb fenntartása, illetve fejlesztése érdekében érvényesíteni kell a gazdálkodási tevékenység és a tervezés összehangolását.
- Fontos és motiváló tényező a javaslat utolsó bekezdése, amely szerint a határozat megvalósítása során jelentkező anyagi megtakarításokat a szervezetektől ne vonják el, hanem azokat a – az Országos Tervhivatallal történő egyeztetés után, a Honvédelmi Bizottság hozzájárulásával – a belső problémák megoldására, az élet- és munkakörülmények javítására használják fel.

A jelentéshez kapcsolódik a Magyar Néphadsereg Vezérkar 1. csoportfőnökének, vezérkari főnök helyettesének 1970. november 13-án kelt, a honvédelmi miniszternek címzett levele¹⁰,

¹⁰ HL HMT 1978/T-8/15. ö. e. (1970. 11. 13.)

mely a Politikai Bizottság október 20-ai határozat végrehajtásából fakadó problémákat taglalja, s kéri a minisztert, hogy a néhány kiemelkedő téma – a lehető legsürgősebben történő – megbeszélésére. A levél melléklete (a 002190/1970. számú) a Politikai Bizottság október 20-ai határozatában a HM-et és a BM-et közösen érintő kérdésekről szóló feljegyzés. Az egyik fontos kérdés a hivatásos állomány létszámának módosítása, a szolgálati viszony kérdéseit szabályozó törvényerejű rendelet-tervezet és az illetmény rendezése.

A Magyar Néphadsereg hivatásos állománya arányainak javítását a tiszti beosztások 20-25%-os (3400-4200 fős) csökkentésével – tíz év alatt – tervezik, továbbá 1900-2200 beosztás tiszthelyettesivé alakításával; 800-1000 beosztás polgáriasításával és 700-1000 beosztás megszüntetésével. A tiszti beosztások rendfokozati arányainak kedvezőbbé tétele érdekében 15-20%-kal tervezik csökkenteni a rendszeresített főtiszti beosztások számát, ezzel a rendezéssel a tisztek és főtisztek aránya 50-50%-os megosztottságú lesz. Az átcsoportosításokkal, a létszámcsökkentésekkel 1980-ra elérhető, hogy – az optimálisnak tartott – belső arányok kialakuljanak. A tervek szerint a katonalétszámhoz viszonyítva a tisztek aránya 17,5%-ról 13-14%-ra csökkenjen, a tiszthelyettesek aránya pedig 9,8%-ról 15-16%-ra, míg a polgári alkalmazottak száma az összlétszámhoz viszonyítva 14,9%-ról 15-17%-ra növekedjen. (3. o.)

A hivatásos állomány szolgálati rendjét szabályozó törvényerejű rendelet-tervezetet 1971. első félévében (itt már az első félév a határidő!) a Kormány, illetve az Elnöki Tanács elé kell terjeszteni. A jogszabályi kidolgozói munkát 1970. december 1-jével, a végrehajtási utasítások elkészítését 1971. január 1-jével kell megkezdeni. A törvényerejű rendelet-tervezetet az illetékes BM Kollégiumban és HM Katonai Tanácsban történő megtárgyalása, a szükséges pontosítások elvégzése után, 1971. június hó közepén tervezik előterjeszteni.

Az illetmények 1970. április 1-jétől történő emelésével kapcsolatban javasolja a feljegyzés, hogy különösen fontos az együttműködés az állami határozat elkészítésében a BM-mel. A HM és a BM által tervezett illetményemelés során lehet-e, illetve szükséges-e az azonosnak minősíthető beosztások illetményének egymáshoz való közelítése; valamint a BM az 1971. évi illetmény- (bér-) rendezésén túlmenően tervez-e rendkívüli jutalmazást 1971-re vonatkozóan?

A honvédelmi tárca illetékesei és az MSZMP KB közötti egyeztetések, vizsgálatok, jelentések nyomán született határozatok eredményeként folytatódott a Magyar Néphadsereg minőségi fejlesztése.

Az 1972. június 27-én kiadott 0020. számú miniszteri parancs a Magyar Néphadsereg *állománycsoportja belső és a tiszti állomány rendfokozati arányainak módosítására* szintén a minőségi fejlesztést hivatott szolgálni.¹¹ A parancs első része az eltelt több mint húsz év fejlődését úgy értékeli, hogy a haderő szervezeti felépítése, anyagi-technikai felszereltsége jelentősen fejlődött, a fegyverzet korszerű; a személyi állomány, a tisztek, tiszthelyettesek és a katonák magas fokon képzettek, miáltal képesek a rájuk bízott fegyverekkel, harci technikával az ellenség elleni eredményes harcra.

A Magyar Néphadsereg fejlesztését, annak iránya, keretei és mértéke kialakítását a párt- és állami vezetés ez irányú határozatai alapján végezték. A határozatok – vizsgálatok, jelentések alapján – megszabták, hogy az 1950-es évek gyorsütemű fejlesztése következtében kialakult ellentmondásokat fokozatosan meg kell oldani.

A párt- és állami határozatok kiemelték, hogy nagy gondot fordítanak a Magyar Néphadsereg hivatásos, továbbszolgáló, valamint polgári állománya élet- és munkakörülményeinek fejlesztésére, anyagi helyzetének javítására; a szervezeti struktúrával, a fejlesztés követelményeivel összhangban lévő állomány- és rendfokozati arányok létrehozására, illetve a tisztek, tiszthelyettesek, polgári alkalmazottak munkájának elismerésére.

Az élet- és munkakörülmények javításának egyik mozzanata az Elnöki Tanács törvényerejű rendelete a hivatásos állomány szolgálati viszonyáról, illetve az a tény, hogy a Kormány rendelettel szabályozta a tiszti, tiszthelyettesi állomány nyugellátásának rendszerét, egyben létrehozta a polgári alkalmazotti állománycsoportot, nem utolsósorban új illetményrendszert vezetett be, ami illetményemeléssel is járt.

A párt- és állami vezetés által kezdeményezett – a Magyar Néphadsereg rendszeresített beosztásaira kiterjedő – elemző vizsgálat, többek között feltárta, hogy:

- sok olyan tiszti beosztás van, melynek követelményrendszere, a feladat jellege, a felelősség mértéke, a képzettség igénye nem követel meg tiszti felkészültséget, ezért azt tiszthelyettes, vagy polgári alkalmazott is elláthatná;
- a tiszthelyettesi állomány – tapasztalatuk, képzettségük alapján – egyre nagyobb része válik alkalmassá kvalifikáltabb feladatok ellátására;
- a polgári alkalmazottak – szakmai képzettségük alapján – képesek ellátni sok, a korábbiakban tiszti, vagy tiszthelyettesi beosztást;

¹¹ HL HMT 1978/T-1/3. ö. e. (1972. 06. 27.)

- a rendszeresített rendfokozatok – a csapatoknál és intézeteknél egyaránt – sok esetben nem fejezik ki a szervezeti struktúrában a beosztások közötti különbséget, felelősséget.

Összegzésként elmondható, hogy a fenti anomáliák nem fejezik ki a munkakör követelményeihez kapcsolódó képzettségi, képességbeli elvárásokat, különbségeket, amit egy hierarchikus szervezetben az állománycsoportoknak és a beosztás rendfokozatának tükröznie kell. A feltárt problémák megoldása érdekében a miniszter megparancsolta, hogy:

- 1980-ig – szervezetenként változó mértékben – folyamatosan csökkenteni kell a rendszeresített tiszti beosztásokat és ezzel arányosan növelni a tiszthelyettesi beosztások és a polgári munkakörök számát;
- a rendszeresített tiszti rendfokozatok arányát a főtiszti rendfokozathoz kötött beosztások számának jelentős mértékű csökkentésével módosítani kell, ezzel arányos mértékben növelni a tiszti rendfokozathoz kötött beosztások számát (Mintha ez az igény még napjainkban is érvényes lenne! – M. I.);
- az igazgatási, technikai, ellátó és kiszolgáló szolgálat tiszti beosztásait kell tiszthelyettesivé és polgárivá módosítani, valamint sok helyütt változtatni szükséges a tiszti beosztások kezdő szintjét is;
- az állománycsoportok módosítását 1972. július 1-jétől folyamatosan kell végezni, hogy 1980-ig befejeződjön.

A vezérkar főnökének megparancsolta a miniszter, hogy a jóváhagyott állománycsoport-módosítás és rendfokozati struktúra alapján kiadott nomenklatúrában biztosítsa:

- a beosztás ellátásához szükséges követelmények legyenek összhangban a szervezetek beosztási helyeire rendszeresített állománykategóriával;
- a beosztásokhoz megállapított rendfokozat a korábbinál erőteljesebben fejezze ki az adott beosztás erkölcsi, anyagi felelősséget és a beosztások egymáshoz való viszonyát;
- a fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 1971. évi 10. sz. törvényerejű rendelet értelmében 1972. július 1-jétől – minden feltétel megléte esetén – csak az a tiszt és tiszthelyettes léphessen elő, akinek a vezérkari főnök által kiadott új nomenklatura alapján a beosztás rendfokozata ezt lehetővé teszi;

- első tiszti beosztásukban a fiatal tisztek – a szolgálat érdekében – huzamosabb időt tölthessenek el; a beosztásukhoz előírt rendfokozattól függetlenül a várakozási idő leteltekor, soron, egy alkalommal előléphessenek, ha a feltételekkel rendelkeznek és a szolgálatukkal kiérdemelték;
- az önálló állománytáblával rendelkező hadrendi elemek parancsnokai megkapják a szervezetükre vonatkozó – tiszti állományra érvényes – nómenklatura-módosítást, az új és a módosuló beosztások megnevezését.

A vezérkar főnökének és a pénzügyi főnöknek együttes feladatul szabta a miniszter, miszerint az állomány- és rendfokozati arány módosításával összefüggésben a tiszthelyettesi illetmény-nómenklaturát – 1972. június 30. napjáig – úgy módosítsák, hogy:

- ahol az állományarány módosulása miatt a korábbi tiszti beosztás tiszthelyettesivé módosult, illetve ahol a beosztás feladata, jellege, tartalma változott, ott az illetménykategóriát is a feladathoz határozzák meg;
- ahol a korábbi tiszti beosztást – az annak megfelelő felelősséggel, hatáskörrel, munkával járó feladattal – tiszthelyettesivé alakítják át, ott a korábbi (tiszti) illetménykategóriát kell megállapítani. Ezért a tiszthelyettesi illetménykategória felső határát 10-re emeli.

A miniszter rendelkezett – a korábbi 00015/1972. számú parancsára utalva – az átszervezésben érintett hivatásos állományúakkal kapcsolatban:

- azok a tisztek és tiszthelyettesek, akiknek beosztása átmenetileg megszűnt, s míg új beosztásba nem kerülnek, a régi szervezetüknél szolgáljanak – személyi tartalékként;
- az átszervezésre kerülő beosztásokban szolgálatot teljesítő tisztek, tiszthelyettesek beosztásukban maradnak mindaddig, míg állománycsoportjuknak megfelelő beosztásba kerülnek, illetve amíg nem kerülnek nyugállományba;
- a kádermozgatási hatáskörrel rendelkező, vagy erre javaslatot tevő parancsnokok felelőssége, hogy az a tiszt és tiszthelyettes, aki képessége, munkája alapján érdemes és képzettsége is megfelelő, mihamarabb kerüljön az állománycsoportjának megfelelő beosztásba. Az érintett tisztek, tiszthelyettesek – az érvényes pénzügyi rendelkezéseknek megfelelően – magasabb illetményfokozatba előre sorolhatóak.

Az MN személyügyi főcsoportfőnök feladatául kapja, hogy:

- az 1972. július 1-jét követő kádermozgást az állomány- és rendfokozati arányok módosításának megfelelő módon szabályozza;

- a hivatásos és továbbszolgáló állomány utánpótlásának, valamint iskoláztatási távlati tervében is érvényesítse az állomány- és rendfokozati arányok módosításának követelményeit.

Az MN kiképzési főcsoportfőnököknek az új állományarányok alapján ki kell dolgoznia a hivatásos tiszti, tiszthelyettesi képzés rendszerét, valamint a polgári állomány átképzésével kapcsolatos általános elveket és követelményrendszert.

A csapatok, intézetek, szervek parancsnokai számára az alábbi feladatokat határozta meg:

- a személyi mozgás, utánpótlás és előléptetés elvi, szervezeti alapjainak – az 1972. július 1-jétől érvényben lévő, a vezérkar főnöke által kiadott – nómenklaturát és jelen parancsot tekintsék;
- az állománykategóriák módosításának megfelelően az állomány mozgatását, a beosztási helyek feltöltését úgy tervezzék – a kiadásra kerülő utasítások elvi állásfoglalása és jelen parancs alapján –, hogy a magas fokú harcészültség biztosítása mellett az állomány biztonságérzetét is erősítse;
- a személyi kérdések eldöntésénél körültekintően, messzemenő gondoskodással vizsgálják meg a lehetséges megoldásokat. A szolgálati érdek elsődlegességére figyelemmel gondoskodjanak a teljes állomány adódó problémáinak méltányos rendezéséről.

Az állománykategória-, vagy rendfokozati változással érintett beosztásban szolgáló tisztekkel, tiszthelyettesekkel az illetékes parancsnokok személyesen – 1972. augusztus 31-ig – beszéljenek (folytassanak személyi beszélgetést), adjanak tájékoztatást a beosztás módosulásáról.

A miniszter a záró rendelkezésben előírja, hogy a parancsot 1972. július 15-ig a teljes állománnyal ismertetni kell. Felhívja a figyelmet arra, hogy a tiszti és tiszthelyettesi állománnyal teljességében, a polgári állománnyal a rájuk vonatkozó részt kell ismertetni.

A parancs a Magyar Néphadsereg *minőségi fejlesztésének egyik meghatározó jelentőségű lépése.*

Összefoglalva – korántsem a teljességre törekedve –, úgy érzem, hogy e rövid áttekintés, a legfontosabb elemek felvillantása is érzékelteti, hogy az illetékesek az 1970-es évek elejétől jelentős fejlesztést irányoztak elő a védelmi szféra egészében ugyanúgy, mint a hadsereg szervezeti egységeinek átalakítása, a technika korszerűsítése, a kiképzés színvonalának emelése, az illetmények rendezése, a mindezek fedezetéül szolgáló honvédelmi kiadások

biztosítása területén. A fent bemutatott honvédelmi miniszteri parancsok, utasítások árnyaltabbá teszik a képet a Magyar Néphadsereg minőségi fejlesztésének 1970-es évekbeni irányairól, azok meg-, vagy meg nem valósításáról. És az sem lehet közömbös – sőt, inkább szomorú! – hogy a közel négy évtizeddel ezelőtt meghatározott több nagyjelentőségű feladat még napjainkban sem veszítette el aktualitását, mi több, jelenünk és közeljövők sürgető igénye, csak tanulnunk kellene történelmi közelmúltunkból (is)!